

Kitap Tanıtımı

Kıyasettin Koçoğlu, *Ekmeluddîn el-Bâbertî İslam Mezheplerine Bakışı*, Yayınevi Yayınları, Ankara 2013, s. 288.

Orhan Özkan

Ar. Gör., Bozok Üni., İlahiyat Fak.

Tanıtıma gayret edeceğimiz eser, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Kıyasettin Koçoğlu tarafından kaleme alınmış ve 2013 yılında Yayınevi Yayınları arasında okuyucusuyla buluşmuştur. Bozok Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Birimi tarafından desteklenen eserde,

Hanefi geleneğinin önemli isimleri arasında yer alan Ekmeluddîn el-Bâbertî'nin hayatı ve İslam mezheplerine bakışı ortaya konulmaktadır.

Kitabın önsöz kısmının başında "Kem âlât ile kemâlât olmaz." sözüne yer veren yazar dikkatleri üzerine çekerek okuyucuyu düşünmeye sevk etmekte ve eserin, bilimsel bir çalışmanın ana unsuru olan ilmî metotlar çerçevesinde hazırlandığına vurgu yapmaktadır. Eserin yazılış amacını ise mezheplerin hem kendi içlerinde hem de diğer fırkalara yönelik farklılaşmaların devam ettiği ve "İslam Mezhepleri Tarihi" açısından oldukça hareketli bir dönemi, Bâbertî'nin eserlerinden hareketle ve bilimsel metotlarla ortaya koyarak alana katkı sağlamak olarak belirtmektedir.

Eser, giriş bölümünden sonra üç ana bölüm, bir sonuç ve bibliyografyadan oluşmakta, ardından bir ek kısmı ile sona ermektedir.

Giriş bölümü kendi içinde "İzlenecek Metot" ve "Kaynaklar" olarak iki başlık altında toplanmıştır. Mezhep kavramının tanımı ve kapsamı çerçevelendirilerek başlanılan "Metot" kısmında mezhepler tarihi araştırmalarında kullanılan yöntemlerden kaynak kritiği ve eleştirel yaklaşım, fikirler üzerinde derinleşme veya fikirlerin tarihlendirilmesi, şahıslar üzerinde derinleşme, fikir-hadise irtibatı, betimleyici (deskriptif) yaklaşım, tarafsızlık ve disiplinler arası işbirliği gibi yöntemlerin konuyla alakaları nispetinde uygulanmaya çalışıldığı açıklanmaktadır.

Araştırmada sağlıklı sonuçlar elde edilebilmesi için kullanılan metodun uygun ve güvenilirliği kadar kullanılacak olan kaynakların da sağlığına vurgu yapılan kaynaklar kısmında ise özellikle Ekmeluddîn el-Bâbertî'ye ait olan yazma eserlerin hangi kütüphanelerde yer aldığına ve içerik olarak nelerden bahsettiğine yer verilmektedir. Bâbertî'nin eserlerinin temel nüshalarına ulaşılması bakımında doyurucu bir nitelik arz eden çalışmada kaynak kritiği prensipleri kullanılarak de-

ğerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Kitapta Bâbertî'nin eserlerinin yanında çalışmada kullanılan tabakât ve biyografî eserleri ile Bâbertî hakkında yapılan bilimsel nitelikli çağdaş çalışmalar hakkında da bilgiler verilmektedir.

Eserin birinci bölümü “*Ekmeüddîn el-Bâbertî Hayatı, Eğitimi, Hocaları, Öğrencileri ve Eserleri*” olarak adlandırılmıştır. Bâbertî'nin tarihî ve ilmî hayatının ele alındığı bu bölümde konu ana hatlarıyla ortaya konulduktan sonra Bâbertî'nin yaşadığı yerler olan Bayburt, Halep ve Mısır'ın o dönemdeki sosyal-siyasal ve dinî-mezhebi durumu hakkında bilgiler sunulmaktadır. Devamında önemli bir Hanefî ilim adamı olarak bilinen ve kelim, fıkıh, usûl-i fıkıh, hadis, tefsir, dil-belağât konularında oldukça yetkin olan Bâbertî'nin eğitim hayatı ve hocaları hakkında bilgilendirme yapılmakta; başta Curcanî (ö. 816/1413), Molla Fenârî (ö. 834/1430), Şeyh Bedrettin (ö. 820/1417), Hacı Paşa (ö. 827/1424) olmak üzere Osmanlı medreselerinde önemli ün ve mevkilere sahip öğrencilerine temas edilmektedir. Eserlerinin telif, şerh, haşiye, takrir türlerinden oluştuğu dikkate alındığında “şerh dönemi âlimi” olarak tanımlanan Bâbertî'nin Akaid-Kelam, Fıkıh-Usûl, Tefsir, Hadis, Ahlak, Arap dili, Tasavvuf ve Tarikatlar başlığı altında tespit edilebilen 115 adet eserinin ismine de yer verilmektedir.

“*Bâbertî'nin İslam Mezheplerine Bakışı*” başlıklı ikinci bölümde Bâbertî'nin mezhepleri isimlendirmede kullandığı yaklaşımlar, mezhep taksimi ve temel kıstaslar ele alınmaktadır. Fikirlerin-

de Ebû Hanîfe'nin merkezi bir noktada durduğu anlaşılan ve mutaassıp bir Hanefî olarak karşımıza çıkan Bâbertî kendisini kurtuluşa eren Fırka-i Naciye ve Ehl-i Sünnet olarak tanımlamaktadır. Eserde Ehl-i Sünnet mezheplerinin anlatıldığı kısımda Ebû Hanîfe ve Hanefilik, İmam Mâtürîdî ve Maturidilik, Şâfiî ve Şafiilik, Eş'arî ve Eş'arilik, Ahmed b. Hanbel ve Hanbelilik, Ehl-i Hadis, Halef ve Selef Mezhepleri ile Ehl-i Zâhir gibi mezheplerin yanı sıra İmam Mâlik, Sevrî, Evzâî gibi isimler ve mezheplerin önde gelen temsilcilerine yönelik yaklaşımlar ortaya konulmaktadır. Bâbertî'nin kendisini Sünnilik içerisinde Hanefi-Maturidi geleneğine mensup bir kişi olarak konumlandırıldığından eleştirilerinin de hep bu çerçevede gerçekleştiği görülmektedir.

Kitabın üçüncü bölümü “*Ehl-i Ehva ve Bid'a Fırkaları*” olarak adlandırılmakta ve Bâbertî'nin 73 fırka hadisi kapsamında mezhepleri Mürcî makâlât geleneği olarak adlandırılan ve Hanefi ulemanın tercih ettiği $6 \times 12 + 1 = 73$ şeklinde bir tasnifle *Ehl-i Ehva ve Bid'a*'yı altı ana fırka üzerinde konumlandığı görülmektedir. Yazar, Bâbertî'nin fırka tasnifinin asıllarını oluşturan Havaric, Ravafız, Kaderiyye, Cehmiyye, Mürcie ve Cebriyye'den oluşan altı fırkayı ana başlıklar hâlinde vermektedir. Onların on ikişerli alt kollarının fırka tasniflerinde isimleri olmasına karşın, Bâbertî'nin eserlerinde fikir veya görüşlerine yer vermediği fırkalardan bahsedilmemektedir. Bu kısımda Kaderiyye başlığı altında incelenen Mutezile'ye Bâbertî'nin eserlerinde geniş yer verdiği görülmektedir. Bâbertî'nin eserlerin-

de bahsettiği Mutezili kişiler isim isim incelenmekte ve değerlendirildiği Mutezili fikirler de ortaya konulmaktadır. Ayrıca Bâbertî'nin ana tasniflerde zikretmediği hâlde eserlerinde çeşitli şekillerde aidiyet bağlarını kurduğu bazı fırkalara da yer verilmektedir.

Bu bölümün son kısmında “*Yetmiş Üç Fırka Tasnifi Dışındaki Fırkalar*” başlığı altında Bâbertî'nin Ehl-i Ehva ve Bid'a Fırkaları arasında değerlendirmesine rağmen herhangi bir taksim içerisinde konumlandırmadığı Mücessime, Kerramiyye, Sümeniyye-Berahime, Mukannaiyye, Maneviyye, Disaniyye gibi fırkalar da ayrı ayrı başlıklar altında ele alınmaktadır.

Eser, içerisinde değinilen önemli noktalara işaret eden bir “Sonuç” bölümüyle sona erdirilmektedir. Sonuç bölümünü Bâbertî'nin 73 fırka risalelerinin farklı nüshalarında geçen mezhep taksimlerini konu edinen tablo şeklinde bir ek izlemektedir.

Genel hatlarıyla, Bâbertî'nin hem Sünniliğe hem de diğer mezheplere bakışı ortaya konulan ve bu alanda ilk olma özelliği ile çerçeve bir çalışma niteliğinde olan eser yapılacak yeni çalışmalara yönlendirmesi ve katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.